

Sergi Marí, director de l'Observatori Mediambiental de Menorca, impulsa la investigació científica i social per tal de determinar quin és l'estat de la Reserva de la Biosfera, declaració feta per la UNESCO per a Menorca. Des d'aquest observatori s'analitzen variables que van des de l'estat de les aigües del litoral, fins al nombre d'automòbils que diàriament hi ha a l'illa. El resultat, en definitiva, no és dolent. Hi ha una bona qualitat mediambiental, encara que existeix el perill d'un creixement urbanístic i d'un canvi d'ús del sòl d'agrícola a urbà o a agrícola intensiu. Malgrat tot, Sergi Marí creu que el Pla territorial de l'illa de Menorca serà la "constitució territorial", és a dir, un gran pacte, a favor del territori i de la protecció del medi natural.

"A Menorca es pot rectificar"

Antoni Oliver

-Quins són els objectius de l'OBSAM?

-El primer que s'ha de dir és que l'OBSAM és un projecte de l'Institut Menorquí d'Estudis, que és un organisme autònom del Consell Insular, científicament independent, format per investigadors. Dins aquest institut es va crear el projecte de l'Observatori Socioambiental per fer un se-

guiment continuat de la Reserva de la Biosfera de Menorca. És a dir, de tot allò que significa el nexa entre activitat humana i conservació de recursos naturals. Estudiam totes aquelles qüestions socioambientals que poden explicar com evoluciona Menorca des del punt de vista de la sostenibilitat, és a dir, de la relació entre l'activitat humana i els recursos naturals, tot tenint en compte que la

conservació és l'opció que ha fet Menorca des que va ser declarada Reserva de la Biosfera.

-Com incideix la declaració de Reserva de la Biosfera a l'illa?

-La Reserva de Biosfera té tres pilars, un és el desenvolupament econòmic i la conservació, que és el desenvolupament sostenible i afecta els poders públics, però també té el pilar de la participació ciutadana, d'implicació de la societat menorquina, perquè no només ha de ser una cosa administrativa, sinó participada i vista com un compromís global de la societat, dels sectors privats i dels cívics i el tercer és la investigació científica, del qual nosaltres ens sentim responsables. I fins i tot, de l'educació, la sensibilització, la difusió de dades, etc. Aquesta és la responsabilitat que ens hem atorgat i la duim a terme a través de l'Observatori.

-El seguiment ha donat algun resultat significatiu?

-Ja ha donat resultats. El seguiment es pot fer de moltes maneres. A Menorca, la veritat és que hi ha bastant investigació científica feta, perquè la tradició d'investigació ve de la creació de la Fundació de l'Enciclopèdia de Menorca, i això permet tenir dades dels darrers trenta anys i veure com han evolucionat qüestions importants dins el camp de les ciències naturals i socials. Això permet projectar tendències,

"Nosaltres advertim d'una situació i els poders públics han d'impulsar les polítiques per fer sostenible el model territorial"

homologada miri en el temps les mateixes coses i de la mateixa manera. Que hi hagi una informació que es pot objectivar, que diferents persones ho puguin fer de la mateixa manera. Això fa que es pugui crear una sèrie temporal i això és el que fa l'Observatori, mirar les mateixes coses, sondeigs socials, estadístiques. Aquest seguiment el pot fer qualsevol, però té molta més qualitat si algú consolida una metodologia, perquè els errors disminueixen i la fiabilitat augmenta.

-Quines tendències es registren aquests darrers anys, què s'observa?

-No és fàcil respondre. De fet, si hi hagués un índex comunament acceptat de sostenibilitat, com l'IPC, podríem dir un 2%, un 3%, anam bé o no. En una data podríem tenir la temperatura de la Reserva, però això no basta. Seguim un centenar d'informacions de tot tipus. Per exemple, des del nombre de persones que hi ha a Menorca dia a dia, fins a quina és la situació d'una espècie determinada, per exemple el mart. Les dues coses són importants, però indiquen coses també molt diferents. Hem construït un sistema a diferents nivells. D'una banda tenim investigació pròpia, observam el medi natural terrestre i marí, amb investigadors voluntaris que fan unes prospeccions anuals de com van certes coses. Per exemple, l'estat de la posidònia és un gran indicador de la riquesa de les aigües, però aquest és un nivell molt científic. També hi ha un seguiment de les parelles de l'àguila peixatera, que és

un animal que és al cim de la cadena tròfica al litoral, i viu del litoral, que hi hagi àguiles peixateres vol dir que el litoral està bé i és un bon indicador de la pressió humana al litoral. Aquest és un nivell, però també tenim un nivell d'indicadors ambientals molt més útils per prendre decisions que mesuren l'activitat econòmica, el nombre de persones que hi ha a cada moment, el tipus de residus, com es reciclen els residus, quina és la resposta de la ciutadania per fer recollida selectiva d'aquests residus, quin és l'estat dels recursos hídrics, per exemple l'aquífer del Migjorn. La virtut dels indicadors és que s'han d'entendre i han de servir per prendre compromisos i decisions per canviar les coses. Això és fonamental, perquè el que s'ha de fer és dir: jo faré unes coses perquè aquest indicador es mantengui i després s'ha de poder avaluar si aquesta actuació ha servit per mantenir l'indicador. Si no es fa això, aquest indicador és una entelèquia intel·lectual.

ELS INDICADORS

-Quins altres indicadors manegen?

-Tenim els nivells sintètics dels indicadors. Aquest sistema no és una cosa exclusivament tècnica, no hem decidit quin indicador és més sintètic que l'altre. Hem consultat gent, a través de tallers de participació i hem demanat a la gent quins indicadors entén millor i quins representen la sostenibilitat en el cas de Menorca. La sostenibilitat l'ha de definir la comunitat humana que gestiona un territori, és un concepte general, com és el cas de la Reserva de la Biosfera, perquè és un compromís davant la UNESCO, i els indicadors sintètics expressen com la gent capta la sostenibilitat a Menorca.

-Què demostren, en termes de sostenibilitat, aquests indicadors?

-Hem determinat catorze indicadors que serveixen per veure cada any com evoluciona Menorca, els anomenam el semàfor ambiental, perquè els tenim dividits en colors: vermell, verd i groc. Volem amb aquests indicadors afavorir la sensibilitat. I això ens permet contestar a la pregunta de com va Menorca de forma simple. Si tenim en compte aquests indicadors, es pot contestar la pregunta.

-Pot resumir aquest estat del medi ambient?

-Les pressions que rep Menorca creixen, l'estat del medi ambient, el territori i el paisatge encara són bons, la resposta ciutadana és gran, hi ha cada dia major resposta a favor de la recollida selectiva, la sostenibilitat i la resposta política és ambigua. És a dir, tendríem: augment de pressions: vermell. Bona resposta ciutadana: verd. I ambigua resposta política: groc. Quant a la resposta política, hi ha hagut augment de zones de protecció del territori i d'altra banda no aturen d'augmentar les llicències urbanístiques, ara es debat el Pla territorial, però fins ara no ha aturat d'augmentar el sostre d'allotjament humà que és una de les pressions més perilloses per a Menorca.

-Quina pressió humana ha de suportar Menorca al llarg de l'any?

-L'indicador rei és la pressió humana i la pressió humana diària. Nosaltres comptam quanta gent hi ha cada dia, i entorn a l'11, 12 d'agost és el dia que més gent hi ha cada

any i aquesta xifra no deixa d'augmentar, ara se situa en 176.445 persones i això és una punta. Hi ha una línia plana de població bastant inferior als residents oficials, és a dir, que l'estacionalitat actua per dalt i per baix. A l'hivern a Menorca no s'arriba a les 60 mil persones i els residents oficials passen de 70 mil. Per tant la població es triplica cada estiu, els residus es tripliquen, el consum d'aigua creix. La pressió humana és un indicador de l'origen de les altres pressions. La gent entén que els recursos hídrics s'han de preservar, perquè el segon indicador important és el nivell mitjà de l'aquífer del Migjorn que no atura de disminuir, perquè la tendència en els darrers quinze anys és que els pous troben l'aigua cada vegada més avall, aquesta és la tendència. Encara es troba aigua bona, això vol dir que l'estat dels aquífers és bo, però no hem d'oblidar que la tendència és dolenta i que en ics anys estarem en una situació negativa, i s'han de prendre mesures abans. Un altre indicador que tothom entén és el de generació de residus. La població es triplica a l'estiu, però la realitat és que els residus no aturen d'augmentar, en un cicle estacional equivalent a la població, cada mes en relació a l'any anterior. Finalment, un altre indicador de pressió fonamental, que reflecteix tot el funcionament del sistema econòmic i la contribució de Menorca al canvi global és l'emissió de CO₂ que és un indicador energètic que tampoc no deixa d'augmentar. A aquest indicador n'hem associat un altre que és la pressió automobilística. La gent viu l'augment de la pressió automobilística com una pèrdua de benestar, com una contradicció amb les proclames de sostenibilitat. No es pot creure en una sostenibilitat que millora la qualitat de vida si no aturam de sofrir un augment de cotxes al carrer, un problema creixent d'aparcaments, creixement d'infraestructures, més rondes, ampliació de carreteres fins que es tornen a saturar, és a dir, un cercle viciós en què el nostre model de mobilitat du a augmentar aquesta pressió. La gent això ho viu com una pèrdua de qualitat de vida que ens ha dut a posar l'indicador del parc mòbil de l'illa.

ESTAT DEL TERRITORI

-Quin és l'estat del territori? perquè l'ús del sòl, veig que està en vermell a aquest semàfor.

-Ho hem posat en vermell perquè augmenten els usos urbans i agrícoles intensius que són els que nosaltres consideram que s'han d'estabilitzar per mantenir la sostenibilitat. Podríem acompanyar a aquest fet la pèrdua de sòl agrari útil perquè a la vegada hi ha abandonament de terres, i partim de la hipòtesi que l'agricultura és importantíssima per a la sostenibilitat, perquè som a un territori humanitzat amb una agricultura integrada dins el paisatge on la naturalesa és fonamental. Augmenten els usos intensius. Perdem l'agricultura sostenible de dues maneres, perquè s'abandonen terres i perquè les terres que se sembren intensifiquen els seus usos i usen més adobs, més pesticides i reguiu i també perquè augmenten els sistemes urbans i viaris sobre la superfície total. Aquestes dues coses fan que l'ús del sòl estigui en vermell.

-I el litoral?

-En canvi, l'estat del litoral està bé. No s'ha notat una degradació de la vegetació de les dunes, encara que hi ha

més gent a les platges, però no hem notat una degradació prou greu. Hi ha un sistema dunar ben conservat i amb mesures de gestió senzilles es pot conservar. Tampoc no hi ha una agressió a altres zones del litoral, com penyes i zones rocoses. No hi ha una pressió excessiva, no arriben les motos nàutiques a les zones de cria dels ocells importants, etc. I les zones humides del litoral també estan bé, els ecosistemes importants del litoral estan en bon estat, però les pressions augmenten. Però encara hi som a temps de fer coses. Quant al medi marí, estudiem les praderies de posidònia, les poblacions de peixos i d'una alga que pot reflectir la contaminació marina. La posidònia reflecteix que hi ha una bona transparència de les aigües, les algues ens indiquen que no hi ha contaminació i les poblacions de peixos estan un poc disminuïdes per l'activitat pesquera, però a uns nivells que es poden recuperar amb mesures senzilles, per tant el medi marí està en bon estat. Es podrien fer estudis molt més complexos, però la gent entén aquests indicadors senzills.

L'agricultura és importantíssima per a la sostenibilitat, perquè som a un territori humanitzat amb una agricultura integrada dins el paisatge on la naturalesa és fonamental

RESPOSTA SOCIAL

-Pot comentar un poc més àmpliament la resposta social?, ha quedat clar que és positiva.

-La resposta social es pot dividir en dos apartats. Actituds individuals, la recollida selectiva és un indicador molt bo, perquè exigeix una acció, tenir diferents recipients a casa, dur els fems a distints contenidors, la resposta ha estat molt bona i això vol dir que la gent hi creu i actua. Però també hi ha una resposta social col·lectiva. A Menorca hi ha una vida associativa important, entitats culturals, ecologistes, que tenen una activitat important i tenen una influència sobre l'opinió pública important. Tenim un indicador que és els pressuposts d'aquestes associacions no subvencionades i el nombre de socis, si ho dividim tenim un alt indicador de la vida cívica. Hi ha una capacitat de resposta social important.

-S'han fet estudis de la immigració o de les migracions interiors?

-També hem fet estudis d'això, però l'indicador que ens interessa és el de la pressió humana, perquè avui per avui no es pot demostrar que una persona, turista, immigrant o resident, faci una pressió distinta sobre el medi natural. El nombre de persones és una variable derivada de la densitat de població, estàndard i la pressió ve del nombre de persones, siguin de l'origen que siguin. La resta és complementari. Les pressions sobre el medi vénen de la pressió humana.

"Tots estan d'acord en la protecció, però cada un voldria ser el que fes el darrer hotel o l'últim camp de golf"

-El model polític econòmic dona resposta a la necessitat de limitar aquestes pressions?

-Aquest és un aspecte fonamental. La resposta política és essencial. Nosaltres des de l'Observatori, voldríem veure la resposta política en els fets. La meua opinió és que el discurs polític ha millorat moltíssim. Aquestes coses que dèiem, quasi totes les forces polítiques les defenses. Tot-hom les inclou en el sentit que té uns programes per garantir una economia sostenible, un territori protegit, etc. El discurs ha millorat molt. Però si nosaltres volem contribuir en alguna cosa al món polític, que no és el nostre àmbit, ja que ens movem en el científic i sociològic, però no neutral, sinó a favor de la Reserva de la Biosfera, el que hem d'aportar a la taula del debat polític és informació científica rellevant que demostrï fets i tendències reals. És molt bo que el discurs polític sigui a favor de la sostenibilitat a quasi totes les forces polítiques, però nosaltres estudiarem el resultat d'aquest discurs polític, els fets. I si aconseguim crear aquesta pedagogia, que el debat polític no només s'ha de basar en el discurs genèric de "farem grans coses a favor del medi ambient", sinó que "aconsegurem tal cosa" i observem aquests indicadors per veure si s'acompleixen aquestes coses, haurem complert l'objectiu. La ciutadania ha de veure què és un programa polític i després poder comparar amb els indicadors per distingir entre les paraules i els fets. Hem posat sobre la taula molts d'indicadors, són interessants per veure si s'han acomplert els programes exposats a l'inici

d'un període polític. Intentem que hi hagi un nivell a la qualitat del debat polític.

-El Pla territorial dona una resposta política a tots aquests temes?

-L'Avanç del pla territorial de Menorca és molt interessant. Sempre havíem dit que les accions per a la sostenibilitat eren de dos tipus. La primera i més important, una ordenació global del territori de l'illa. La segona, accions positives a favor de la mateixa sostenibilitat: agricultura sostenible, turisme sostenible, etc. Aquest Avanç incorporat a la filosofia de la Reserva de la Biosfera, l'Avanç del PTI és positiu, es troba en fase de debat social i hi contribuïm. Tota la societat menorquina s'ha pres amb molt d'interès aquest tema i és un procés molt important.

-Els ajuntaments han limitat el creixement?

-A Menorca aquesta és la qüestió important. Els ajuntaments de Menorca tenen un debat correctíssim en relació a la sostenibilitat i a la gestió del territori. És més, tots s'han embarcat en un procés coordinat d'elaboració d'una Agenda Local 21. Mentre la inèrcia de la gestió del territori de cada terme municipal fa que cada any hi hagi més oferta turística i residencial construïda i per tant pot venir més gent. Però si sumam els projectes i que la capacitat d'acollida de l'aeroport augmenta de cada vegada més, veiem que la situació és de divorci entre el discurs i la realitat. Per a això serveixen els indicadors, per conèixer la realitat dels fets i no només la virtualitat dels discursos.

-És clar que hi ha tesis que relacionen l'ampliació dels aeroports amb l'increment de residents i turistes.

-Hi estic molt d'acord, perquè una illa turística oberta a les economies europees i del món no pot ser tan ingènua de creure que és suficient un pla de contenció territorial. Les pressions reals que poden venir pel fet de tenir un aeroport massa gros en relació a la capacitat d'acollida són molt grosses i una infraestructura com un aeroport pot ser el determinant de la pressió real i per tant que els plans estiguin sotmesos a la realitat i no la realitat als plans.

-A Menorca s'obre camí el model turístic. Es veu una tendència d'abandó d'altres activitats en favor del monocultiu turístic?

-Menorca té menys turistes que Mallorca i que Eivissa, això es veu fàcilment, perquè just hi ha un milió de visitants anuals, mentre que a les altres illes fa molt de temps que s'ha superat aquesta xifra. Ara, el ritme de creixement és més gran, és a dir, que es va començar tard, possiblement una de les causes del retard va ser perquè l'aeroport gran es va fer deu anys després, i el fet és que a Menorca el procés turístic, urbanitzador i especulador va començar més tard, però va més ràpid. Això dona un marge de temps per reaccionar i tenir un turisme que aposti per la conservació de recursos naturals, que és un producte que es ven molt bé i que té futur, hi som a temps, però hem d'anar més ràpid perquè el procés és més accelerat, tenim més urgència per anar cap a un model de turisme sostenible.

L'AGRICULTURA

-S'abandona l'activitat agrícola?

-L'agricultura a Menorca partia d'un punt favorable, perquè Menorca tenia una posició molt favorable amb el formatge. La fomatgera és una activitat que aporta poc al PIB, però molt al medi ambient, i la situació ara és que de cada vegada disminueix el nombre d'explotacions. S'intensifica el model agrícola. En canvi té un gran avantatge i és que les mateixes polítiques que poden afavorir un turisme sostenible són les que poden afavorir una agricultura sostenible. Les dues es reforçaran mútuament, una agricultura sostenible és una contribució a un paisatge que aporta molt a un futur turisme sostenible i una imatge d'illa sostenible turísticament pot aportar moltíssim a la capacitat de vendre en una relació de qualitat-preu alta uns productes agrícoles de cada dia més ecològics. El turisme i l'agricultura sostenible són dues grans vies per a Menorca. La indústria va a part, té la seva pròpia dinàmica. Les indústries dominants serien la bijuteria i el calçat i han fet la seva reconversió des dels anys vuitanta i han apostat pel disseny i per productes d'alt valor afegit. Ha disminuït la seva dimensió a nivell d'aportació global a l'economia menorquina, però la indústria menorquina té capacitat per seguir una línia competitiva.

-És a dir, encara es pot actuar?

-L'única esperança de Menorca és que encara hi ha temps per actuar, basta observar els nostres veïns per veure

que Mallorca és Menorca deu anys després i també Eivissa, vint anys després.

-Ara el que importa és mantenir les mesures en el temps, al marge dels canvis polítics?

-A Menorca hi ha el que se'n diu *bon rolo* amb aquest tema. Fa temps que els sectors econòmics principals tots saben que és més interessant la conservació dels recursos naturals que qualsevol altra cosa i els primers interessats són ells. Perquè és una estratègia global de Menorca com a producte turístic. Tots sabem de fa temps això i la Reserva de la Biosfera és un projecte compartit per tots. L'únic problema que hi ha és el que en economia s'anomena el "dilema del presoner". És a dir, que tots d'acord que tenim molt a guanyar, però individualment tothom té incentius per rompre aquest acord, perquè tothom vol que el territori estigui íntegrament protegit, exceptuant la seva parcel·la, això vol dir, molta concertació d'interessos, molt de diàleg i una responsabilitat de l'autoritat pública molt gran per harmonitzar aquests interessos. Saben que els interessos particulars hi guanyaran, tot i que cada uns d'aquests particulars voldrien ser el darrer que fes un hotel o un camp de golf. El Pla territorial es debat amb possibilitat de ser un pacte pel territori, econòmic i social, la introducció a l'Avanç diu una cosa molt positiva i és que el Pla vol ser una "constitució territorial".

"L'alarma bota en els usos del sòl que són cada vegada més urbans i agrícoles"